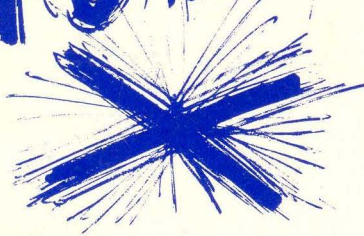

УСАИ
КОКТО

ЛОДСЬКИЙ
ГОЛОС

Сучасність

JEAN COCTEAU

LA VOIX HUMAINE

Traduit par Oksana Solovey

Munich, "Sučasnist", 1974

ЖАН КОКТО

ЛЮДСЬКИЙ ГОЛОС

Переклад Оксани Соловей

*Проект зі збереження
інтелектуальної спадщини
української еміграції*

bohuslavskyj@i.ua

Мюнхен, "Сучасність", 1974

Людський голос був зіграний
вперше на сцені Французької
Комедії 16 лютого 1930 року.
Єдину дієву особу виконувала
Берта Бові.

Український переклад *Людського голосу*
друкований у журналі "Сучасність" ч. 1 (145) за
січень 1973 р.

Copyright by Editions STOCK, Paris 1972.

*Врізана з усіх боків прямокутниками
червоної завіси сцена являє собою жіночу
кімнату, розміщену під кутом. Похмуру
кімнату, з синьотою. Ліворуч — непри-
бране ліжко, праворуч — напіввідчинені
двері до яскраво освітленої білої лаз-
нички. В центрі на стіні перекосилася
велика літографія з якоїсь відомої
картини, або родинний портрет, щось
цілком невідповідне дії.*

*Перед суфлерською будкою низенький
стілець і невеликий столик, на ньому те-
лефон, книжки, лампа. Лампа кидає різке
світло.*

Коли відкривається завіса, кімната справляє враження місця злочину. Перед ліжком на підлозі лежить, мов забита, жінка в довгій нічній сорочці. Тиша. Жінка ворухнулася, змінила положення й знову застигла непорушно. Раптом вона щось вирішує, підводиться, бере з ліжка пальто і простує до дверей, але перед тим на хвилину затримується, дивлячися на телефон. Коли вона вже біля дверей, дзеленьчить дзвінок. Жінка рвонулася до апарату, впустила пальто й ногою відкинула його з дороги, щоб не заважало. Зняла слухавку.

З цього моменту вона говорить спочатку сидячи, обернена до глядача то спиною, то обличчям, то профілем; з колінами, схованими за спинку крісла, з головою чи похиленою, чи спертою о спинку. Наприкінці вона робить кілька кроків по кімнаті, тягне за собою шнур і падає

долілиць на ліжку. В останню хвилину голова безсило звисає, слухавка каменем летить додолю.

Кожна поза мусить відповідати певному відтинкові розмови (собака, брехня, жінка на лінії і т.д.). Хвилювання виявляється не у пришвидшеній мові, а в зміні поз, що з них кожна — разюче незручна.

Пенюар, стеля, двері, крісло, чохла й абажур — білі.

Освітлення із суфлерської будки підібране так, що поза жінкою лишається глибока тінь, а світло з-під абажура підкреслюється.

Задум твору виключає все, що надає блиску. Автор радить артистці грати, не допускаючи у виразі найменшого сліду іронії, гіркоти чи образи. Жертва є людиною недалекою; від початку й до кінця вона лишається закоханою і пускається

ЖАН КОКТО

лише на одну-єдину хитрість: допомагає чоловікові зізнатися в брехні, щоб він не лишив їй на згадку своєї підлості. Конечно створити враження істоти, яка конає, мов підстрелений звір. Дія кінчається в кімнаті залитій кров'ю.

ЛЮДСЬКИЙ ГОЛОС

Галло, галло, галло Ні,
пані, нас кілька на лінії, покладіть
Галло Ви маєте абонемент
. О! Галло! Але ж,
пані, покладіть самі Галло,
оперейтор, галло Дозвольте
Та ні, зовсім не лікар Шміт Нуль вісім,
не нуль сім Галло! . . . це смішно
. . . Мене викликають, я не знаю. (*Кладе
слухавку й тримається за неї рукою.
Дзвінок.*) Галло! Прошу, пані, що
ж я можу зробити? Ви дуже
неприємні Як то моя вина?
зовсім ні зовсім ні Галло! . .

галло, оперейтор До мене дзвонять,
а я не можу говорити, бо весь світ на лінії.
Скажіть цій дамі припинити розмову.
(Кладе слухавку. Дзвінок.) Галло! це ти? . .
. . . це ти? . . . Так Дуже погано чути .
. ти задалеко, задалеко Галло!
. жакливо . . . на лінії відразу кілька
осіб Подзвони ще раз. Галло! По-
дзво-ни Кажу: подзвони ще раз
Дайте спокій, пані, я вам казала, що не
лікар Шміт Галло! (Кладе
слухавку. Дзвінок.)

О, нарешті! це ти так
дуже добре галло! так
крізь такий галас важко почути
так так
ні можливо Я повернулася
десять хвилин тому Ти не дзвонив
перед цим? о! ні, ні
Вже пообідала в Марти Мабуть,
десь чверть по одинадцятій Ти

здому? Ну, то глянь на електричний
годинник Я тільки подумала
Звичайно, мій любий Вчора
вечором? Вчора я відразу лягла спати, але
не могла заснути і згодом прийняла ліки . .
. . ні одну о восьмій Трохи
боліла голова, але потім розійшлося.
Приїхала Марта, я приготувала сніданок,
ми разом поїли, а коли вона пішла, я зай-
нялася хатніми справами. Склала всі листи
в жовтий портфель. Я Що?
Цілком спокійна присягаюся
мені не бракує мужности Потім?
Потім одяглася, а тут знову зайшла Мар-
та й забрала мене Пішли до неї,
вона надзвичайна Дуже, дуже
хороша, надзвичайна Вона справ-
ляє таке враження, але не є такою. Ти, як і
завжди, маєш рацію
. Рожеву сукню з хутром
Чорний капелюшок Так,

капелюшок ще в мене на голові ні,
ні, не курю. Скурила тільки-но три цигарки
. . . Та ні, щира правда Навпаки,
навпаки ти хороший А
коли ти повернувся? Не виходив з
дому? Який процес? . . . Ах, так! . .
. . . ти не мусиш перевтомлюватись
Галло! галло! не перебивайте. Галло!
галло, любий галло! Якщо нас
роз'єднають, то негайно дзвони знову
. . . безперечно Галло! Ні . . . я тут .
. . . Портфель? Твої листи і мої.
Можеш їх забрати, коли схочеш
Трохи тяжко Розумію О!
навіщо вибачатися, любий? Це так
природно, і зовсім не ти, а я дурна
.
Ти хороший
. Ти хороший Та де
там, я в себе аж так не вірю
Немає за що подивляти. Я поведжуся як

сновида. Одягаюся, виходжу, приходжу: за
звичкою, механічно. Завтра мені може
забракнути відваги
. Тебе? Та
ні що ти, любий, я зовсім не докоряю
. я я
зачекай-но! Яким чином?
Звичайно Навпаки Та
таж ми завжди присягалися до від-
вертості, було б злочином не казати
мені нічого до останньої хвилини і завдати
брутального удару, а так я мала час звикну-
ти, примиритися Яка
комедія? Галло!
Хто? я граю комедію, я! Ти
мене знаєш — я не здатна взяти на себе . . .
. Зовсім ні Зовсім ні
Цілковито спокійна Це тобі
вчулося Кажу: тобі вчулося. Не
можу я мати голос людини, яка щось при-
ховує Ні. Я дала собі слово три-

матися і тримаюсь Дозволь
 нічого подібного можливо, бо як би
 людина не сумнівалася, як би не очікувала
 найгіршого, а вона завжди схиляється до
 протилежного Ні, не перебіль-
 шую я мала досить часу, щоб
 звикнути. Ти голубив мене, присипляв
 Наше кохання без ліку на-
 ражалося на перешкоди. Треба було чинити
 опір, упродовж п'яти років — або від-
 мовлятися від щастя або ризикувати. Я все
 чекала: життя ось-ось влаштується. За
 кожну радість платила не торгуючися
 . . Галло! не торгуючись, і не шко-
 дую я не я не шкодую нічого-
 нічогосінько Ти .
 Ти помиляєшся ти .
 ти ти помиляєшся . Я
 Галло! Дістала те, що
 заслужила. Я воліла бути нерозважною й
 божеволіти від щастя любий . .

. . . слухай галло!
 . . любий зачекай галло
 дай же домовити. Я не спихаю вину на
 тебе, я сама винна. Так воно є, так
 . . Пригадуєш неділю у Версалі і пнев-
 матичку Ой! Та що ти! . . .
 . . . То ж я хотіла поїхати, я затикала тобі
 рота, я запевняла, що для мене однако-
 вісінько ні ні
 ні . . . ти несправедливий Я я
 зателефонувала перша ні, у вів-
 торок у вівторок Цілком
 певно. У вівторок 27-го. Твоя депеша прий-
 шла в понеділок вечором, 26-го. Можеш не
 сумніватися, я знаю ці дати напам'ять
 Твоя мати? Чому?
 То не біда Ще не знаю
 . . Так може О, ні! Напевне не
 відразу, а ти? Завтра?
 Я не знала, що це так спішно
 Одну хвилинку дуже просто

завтра вранці портфель буде у консьержки. Жозеф може зайти і взяти О! хтозна, може перебуду тут, а може поїду на кілька днів до Марти на село.
 Він тут і поводить як стражденна душа. Вчора цілий день тинявся з передпокою до спальні і назад. Поглядав на мене, чистив вуха, прислухався, шукав, здавалося, докоряв мені за те, що я сиджу й не шукаю тебе вкупі з ним
 Думаю, що було б найкраще, якби ти його забрав Тварина явно нещаслива О! мені! Цей собака не для жінки. Я не зумію за ним доглядати, не зможу водить його на прогулянки. Йому буде набагато краще з тобою
 Мене він забуде хутко
 Побачимо. побачимо.
 Нічого трудного, говори, що собака приятеля. Він симпатизує Жозефові. Хай

Жозеф і забере Я одягну йому рожевий нашійник, на якому непозначене ймення власника Подивимося
 так так
 так, любий зрозуміло
 звичайно, любий Які рукавиці? Хутрянні рукавиці, що ти одягав, коли керував автом? Не знаю. Не натрапляла Може, зараз подивлюся Ти почекай, тільки гляди, щоб не роз'єднали. *(Вона знаходить на столі поза лампою хутрянні рукавиці, пристрасно тупить їх до себе. Далі говорить, пригорнувши рукавиці до щоки).*
 Галло галло ні Я перешукала на комоді, на кріслі і в комірчині — ніде немає Гарзд
 я ще раз подивлюся, хоч я певна
 якщо знайду до завтрашнього ранку, то покладу на дно портфеля Що, любий?

Листи так а ти їх спали
 . . . Я маю до тебе ідіотське прохання
 Ні, одним словом, якщо ти їх спалиш, то згорни попіл у те черепахове пуделко, що я тобі подарувала на цигарки і яке ти
 Галло! ні. я дурна вибач. Я мусіла б краще триматися (*плаче*).
 Так, уже. Треба було висякати носа. Все ж таки мені було б приємно мати той попіл, так що Який ти хороший!
 . Ах! (*Артистка проказує уривок в лапках іноземною мовою, яку вона найкраще знає*)
 ”Щождо паперів, дорогих твоєму серцю, то я їх усі спалив, спалив у печі. Спочатку, було, подумав розгорнути та витягти малюнок, про котрий ти мені згадував, але пізніше ти просив мене спалити все, і я все спалив Ах! досить. досить. так” (*далі по-українськи*) Та правда, ти ж у халаті.

. Лягатимеш спати? Не слід працювати допізна, лягай відпочивай, бо завтра вставати рано. Галло!
 Галло! що сталося? Я наче говорю досить голосно
 . . А як тепер, чути? Питаю, чи тепер чути? дивно, бо я тебе чую, наче ти тут у кімнаті Галло!
 . . . Галло! Галло! Ну от! тепер я нічого не чую. Так, але голос доходить дуже здалеку, дуже здалеку. Але ти, ти мене чуєш. По черзі. Ні, ні, не клади!
 Галло! . . . Я розмовляю, оперейтор, я розмовляю. Нарешті! Я тебе чую, дуже добре чую. Еге, так неприємно. Почуваєш себе мертвим: сам чуєш, але безсилий зробити, щоб тебе почули. Ні, цілком, цілком добре. Просто щось невидане, що нам дають змогу говорити так довго. Звичайно після трьох хвилин починають

ЖАН КОКТО

перебивати і помилково попадають не на той номер Якраз навпаки. я чую тебе навіть краще, ніж перед тим, але твій апарат дзвонить. О, кажуть, то не твій апарат. Ти знаєш, я тебе бачу (*Він стає видимим*).
. Яка хустинка? Шовкова червона.
. А!
похилився праворуч. В тебе закачані рукави. у лівій руці? Слухавку. У правій? Олівець. Ти вимальовуєш на листку паперу профілі, зірки, серця. Ти смієшся! То-то, я маю очі замість вух. (*Несвідомий рух, наче ховається*). О, ні, любий, ні, не дивися на мене. Страх?
. Ні, я не боюся. ще гірше. Я відвикла бути сама в ліжку
Так. так. так. так, так. обіцяю. я, я. обіцяю. обіцяю.

ЛЮДСЬКИЙ ГОЛОС

. ти хороший.
. Не знаю. Я уникаю не себе дивитися. Навіть лампи не засвічую на туалетному столику, бо вчора зіткнулася віч-навч зі старою жінкою. Ні, ні! з худю, старою жінкою з посивілим волоссям і масою дрібних зморшок.
. Ти дуже ласкавий! Але ж, мій любий, хороша фігура — це і є найбільше лихо: вона лише для артистів.
. А я так любила, коли ти гримав: Дивись на мене, гидка короткошийко! Так, шановний пане! Я пожартувала.
. Ти потвора?
. *На щастя*, ти помиляєшся, ти мене любиш, бо якби не любив, якби мав рацію, то телефон перетворився б на страшну зброю. Зброю, що не лишає по собі сліду, що не робить жодного шуму.
Хто, я злісна? Галло! галло!

галло! галло, любий. . . де ти? . . .
 Галло, галло, галло, оперейтор,
 (дзвонить) Галло, оперейтор, мене
 роз'єднали (Поклала слухавку. Тиша. Зні-
 має слухавку) Галло! (Пробує дзвонити)
 Галло! галло! (Ще раз пробує) Галло,
 оперейтор. (Знову пробує. Дзвінок) Галло,
 це ти? Та ні, оперейтор, нас
 роз'єднали. Не знаю. тобто. . . .
 навпаки. слухайте. Отей нуль
 чотири тире сім. Галло!
 Занята лінія?
 Галло, оперейтор, спробуйте ще раз.
 Добре (Кладе слухавку. Дзвінок)
 Галло! галло! 04 тире 7? Ні, не 6, а 7. О!
 (Дзвонить) Галло! галло,
 оперейтор! Мене помилково з'єднали з
 тире 6, а я просила тире 7. 04 тире 7, Отей.
 (Чекає) Галло! Отей 04 тире 7? О, так! Це
 ви, Жозефе . . Тут говорить.
 Ми розмовляли з паном і нас роз'єднали. .

. Немає? так. так. він
 ще не повернувся. дійсно, яка я
 дурна! Пан телефонував мені з ресторану, а
 коли нас перервали, то я викликала хатній
 номер. Вибачайте,
 Жозефе. Дякую. дуже дякую. . . .
 Добраніч, Жозефе. (Вона кладе
 слухавку, їй недобре. Дзвінок)

Галло! а! любий! це ти? **Нас**
 роз'єднали. Ні, ні. Я чекала. Раз
 подзвонило, я підняла слухавку, але ніхто
 не обізвався. Без сумніву.
 Напевне. Ти сонний. Мило з тво-
 го боку, що ти подзвонив. Дуже
 мило (Плаче). (Тиша). Ні, я
 тут. Що? Вибач.
 Яка дурниця. Нічого, нічогісінько . . .
 . . Я не маю нічого
 Запевняю тебе, що не трапилося
 нічого Все по-старому.
 Анічогісінько. Ти помиляєшся.

Така, як і до цього. Тільки, отак говориш, говориш, не застановляєшся над тим, що треба буде покласти слухавку і лишитися в порожнечі, серед ночі. тоді. (плаче). Послухай, коханий, я тобі ніколи не брехала. Так, знаю, знаю і вірю тобі, а ось я сама піймалася. ні, я не про те. я щойно збрехала. тількищо. зараз. біля телефону. Протягом п'ятнадцяти хвилин я ухиляюся від правди. Я знаю, що не можу ні на що сподіватися, і брехня не приносить надії, а крім того я від природи не люблю брехати, а особливо тобі. Та де! нічого серйозного, любий, не лякайся. Всього-на-всього я сказала неправду, про мою суконку і що обідала в Марти. І не обідала я і не маю на собі рожевої суконки. На мені було пальто прямо поверх сорочки. Чекала на твій дзвінок, очей не зводила з апарату,

то сяду, то встану, кидаюся з кутка в куток, я божеволіла, божеволіла! А тоді схопила пальто і хотіла бігти брати таксі, щоб проїхати попід твоїми вікнами, може дочекатися. Ну! Дочекатися, дочекатися, хіба я знаю чого. Маєш рацію. Навпаки. Слухаю, слухаю. Буду розумнішою. Чую. Відповім на все, присягаюся. Тут. Нічого не їла. Не могла. Мені було дуже погано. Учора ввечері я хотіла прийняти таблетку на сон. Мені сказали, що чим більше їх приймеш, тим краще спатимеш, а якщо я прийму їх усі, то спатиму без снів, як убита (плаче). Я ковтнула їх дванадцять. в гарячій воді. Як кисіль. І мені приснився сон: снилося те, що є справді. Потім я раптово прокинулася з почуттям

полегші, що сон минув, а коли переконалася, що все то правда, що я сама, що моя голова не спочиває на твоєму плечі, а мої ноги не торкаються твоїх ніг, — я відчула, що не в силі, *не в силі* жити.

 легка, легка і похолоділа, я вже не відчувала ударів серця, а смерть усе не приходила, тільки зростала невимовна туга, і через годину я подзвонила Марті. Мені забракло відваги померти насамоті.
 Любий.
 Любий. О четвертій удосвіта вона приїхала разом з лікарем, який мешкає в їхньому будинку. Гарячка була понад сорок. Виходить, отруїтися не так просто, люди здебільша помиляються в дозі. Лікар сказав, що робити, і Марта лишилася в мене аж до вечора. Я ледве упросила її піти: ти обіцяв востаннє задзвонити і я боялася, що мені заважатимуть говорити. .

. Зовсім, зовсім добре.
 Понад усе. Навпаки, саме так.
 Невелика гарячка. . . 38.3 це нерве.
 не турбуйся. Ой, яка ж я дурна! Я ж собі обіцяла, що не хвилюватиму тебе, що попрошаюся спокійно і скажу ”до побачення” так, наче ми зустрінемося завтра. Ой, дурна. Ні, ні, дурна!
 Найтрудніше — покласти слухавку, повернутися в ніч. (*Плаче*).
 Галло! Мені здалося, що хтось добивається на лінію. Ти хороший, мій любий. Любий, якому я зробила боляче. Так, говори, говори, розповідай про будь-що. Від муки я качалася по підлозі, але вистачило почути твій голос, і все минулося, треба тільки заплющити очі. Часом, коли ми лежали в ліжку, я клала голову на улюблене місце,

ЖАН КОКТО

тулячись вухом до твоїх грудей, а ти щось оповідав, — тоді твій голос звучав точнісінько так, як зараз в апараті. Негідний? То я негідна. Я ж присягалася. я. Наприклад! Від тебе. від. від тебе я не зазнала нічого, окрім щастя. Та ні ж, любий, я повторюю, це зовсім не так. Бо ж я знала — *знала* — і чекала на те, що трапилось. Тоді як більшість жінок сподіваються прожити ціле життя поруч коханого чоловіка і розрив застукує їх несподівано — *я знала* Я тобі ніколи про це не згадувала, але у кравчині в журналі я бачила її фотографію. На столі, відкритий якраз на тій сторінці. По-людському, вірніше, по-жіночому. Бо не хотіла затьмарювати наші останні тижні. ні. Звичайно Не роби з мене кращої, ніж я є.

ЛЮДСЬКИЙ ГОЛОС

. Галло! Мені чути музику. Кажу: чути музику. Ну, тобі слід постукати в стіну і дати зрозуміти сусідам, щоб не включали грамофон у таку пізню годину. В них виробились погані звички, бо тебе ніколи не було вдома. Не має значення. А втім, лікар з Мартою навідаються завтра. Ні, любий. Він хороший лікар, і немає підстави, чому б я мала його ображати й закликати когось іншого. Не турбуйся. Безумовно. безумовно. Вона дасть тобі знати, що нового. Розумію. розумію. Одначе тепер я почувую в собі відвагу, велику відвагу. Чому? Навпаки! Так у тисячу разів краще. Якби ти не обізвався, то я померла б. Ні. послухай.

..... послухай. Давай знайдемо якийсь спосіб. (Вона робить кілька кроків то в один то в другий бік, і її мука виливається в скаргу). Пробач мені, я усвідомлюю, що ця сцена нестерпна, що я зловживаю твоїм терпінням, але повір — мені тяжко, тяжко. Телефонний шнур це все, що нас в'яже. Позавчора ввечері? Спала. І поклала телефон поруч себе. Ні, ні, в ліжку. ... так. Знаю. Дуже смішна, але я забрала телефон до себе, бо наперекір усьому на нього можна покладатися. Він тягнеться аж до тебе, а ти обіцяв подзвонити. Щоб же ти думав? Мені наснилася ціла купа коротеньких снів. В одному твій довгоочікуваний телефонний дзвінок перетворився на нежданий удар, яким ти звалив мене з ніг, у другому щось душило мене за горло, в третьому я опинилася на дні моря, що дуже нагадувало твою

квартиру, і була з'єднана з тобою водолазною кишкою і благала тебе не рвати її, — одним словом безглузді мари-ва, якщо їх розповідати, але вві сні вони набирали правдивости й ставали жахливими. Тому що ти зо мною говориш. Ось уже п'ять років я живу тобою, ти — повітря, яким я дихаю, мій час минає в очікуванні тебе; коли ти спізнюєшся, мені починає ввижатися, що тебе немає серед живих, і я сама мертвію від тієї думки, щоб знов ожити, щойно ти відчиниш двері, нарешті повернувшись, і знов умирати зо страху, коли ти підеш з дому. Тепер мені є чим дихати, бо ти розмовляєш зо мною. І мій сон не виглядає таким страшним. Та якщо ти розірвеш, розірвеш кишку. Добре, мій коханий, я спала. Заснула, бо то була перша ніч. Лікар пояснює це очманінням. У перший

вечір засинають, горе ще не набрало повної сили, воно нове, незвичне, його можна витримати. Натомість, нестерпною стає друга ніч, вчорашня, і третя, сьогоднішня, а за короткий час завтрішня й після-завтрішня, а там дні без ліку, Господи, що ж тоді?! Мене не лихоманить, хібащо зовсім трішечки, їй право. Саме через безвихідність становища, слід було зібрати відвагу і покаятися в брехні. І. і признатися, що я сплю, уві сні з'являються марива, а пізніше настає пробудження, треба їсти, вставати і йти, але куди? Ех, мій сердешний, я ніколи не мала іншої роботи, лише доглядати за тобою. Пробач! Я дійсно була завжди заклопотана, але заклопотана тобою, через тебе. Мар- тине життя впорядковане

. Це все одно, що вимагати від риби, аби вона звикла жити на сухому. Я ще раз повторюю, я не потребую нікого. Розваги! Я тобі відкриюся — воно не дуже поетично зате правдиво — від того знаменного недільного вечора ніщо не було в стані заповнити мою увагу крім дентиста, коли він убивав мені нерв. Сама. Сама. Вже два дні, як він не виходить з передпокою. Я пробувала його покликати, погладити, він не підпускає до себе нікого. Ще трохи і він мене загризе. Так, мене, мене! Він вишкірює зуби й гарчить. Його не можна пізнати, повір мені. Я його боюся. Марті? Я ж кажу тобі, що до нього не підступишся. Марта ледве вийшла з квартири — він не дозволяє відкрити дверей. Це найрозумніше. Присягаюся, він мене лякає:

не їсть, не ворухиться, а як уп'ялиться в мене поглядом, то по спині мурашки починають бігати. Хіба я знаю? Йому, очевидно, здається, що я тебе скривдила. Нещасна тварина! Не маю ніякої підстави бажати йому щось подібне, я його аж надто добре розумію. Він любить тебе, бачить, що ти не повертаєшся, і йому здається, що винна я. Спробуй прислати Жозефа. Я думаю, він з ним піде. О, мені! Трохи більше чи трохи менше. Я ніколи не була його улюблениця, ніколи! Він не може не відчувати непевності, це так, але, повір мені, він не дозволяє до себе торкнутися. Якщо ти не хочеш його забирати, то я віддам його до захоронку. Немає сенсу чекати, поки він захворіє і сказиться.

Він не зачепить нікого, якщо буде з тобою, він ставиться доброзичливо до осіб, які тобі подобаються. Я мала на думці, що він симпатизує людям, з якими ти живеш. Добре, любий. Ясно, це лише собака. Не зважаючи на весь його розум, він того не відгадає. Я перед ним не соромлюся, Бог знає, на що він тільки не надивився! Може він просто не пізнає мене, або я здаюся йому страшною. Ніколи не знати. Навпаки. Пригадуєш тітку Жанну того вечора, коли я принесла вістку, що забито її сина. Вона бліденька й маленька, а тоді вона стала велетенською, і які рум'янци виступили! Розчервонілий велетень, вона підпирала головою стелю, а її руки були всюди, і тінь від неї заповнила цілу кімнату, і вона лякала. *вона лякала!* Вибач, будь ласка. А її собачка

сховалася під комод і гавкала як на звіра. .
 Але ж я не знаю,
 любий! Звідки мені знати? Коли людина
 сама не своя, вона робить несусвітні речі.
 Лише подумай, я одним духом розірвала
 пакунок з фотографіями разом з ковертом
 і не помітила. А навіть для чоловіка це
 було б не легко. Ті, що для
 пашпорту. Що? Навіщо
 мені тепер пашпорт? Ніякої втра-
 ти. Я виглядала жахливо.
 Ніколи! Адже ми стрілися в подорожі.
 Якби я почала подорожувати, то могла б
 мати лиху долю знову зустрітися з тобою. .
 Не настоюй. Облиш.
 Галло! Галло! Пані, покладіть слу-
 хавку. Ми маємо приватні телефони.
 Галло! Ні, мадам. Пані,
 ми не намагаємося виглядати цікавими, а
 вам зовсім нема чого лишатись на лінії. . . .
 Якщо ми

здаємося смішними, то навіщо ви марнуєте
 час, покладіть слухавку!
 О! Любий, любий! Не
 гнівайся!
 Нарешті! ні, ні. Цим разом я сама:
 зачепила апарат. Вона поклала слухавку,
 поклала відразу, як тільки сказала ту під-
 лість. Галло! У твоєму го-
 лосі образа. О так, тебе образило
 щойно почуте, я знаю твій голос.
 Образило! Я. але, любий, ця
 жінка напевне дуже злослива, а крім того
 вона тебе не знає і уявляє, що ти такий, як
 усі чоловіки. Ні, ні, любий!
 Зовсім не те саме. Які докори
 сумління? Галло! облиш,
 облиш. Не думай більше про цю дурницю.
 Скінчено. Який ти наївний!
 Хто? Яке це має значення? Позавчора я
 зустріла особу, чиє ймення починається на
 С. На літеру С — Б.С. — так,

Анрі Мартен. Вона питала мене, чи в тебе є брат, і чи то не він повідомляє про весілля. А що б ти хотів, щоб я зробила? Правду. Вислови співчуття. Я не засиділася, сказала, що маю гостей у хаті. Який стук, такий грюк. Людям не подобається, коли з ними зривають зв'язки, а трохи-потрохи я порвала зв'язки з усіма. Бо не хотіла прогаяти жодної хвилини, яка належала нам. Байдужісінько. Можуть говорити, що хочать. Будьмо справедливі: наші відносини для людей незрозумілі. Людям дай. Людям дай або кохання, або неприязнь. Розрив є розрив, вони це пронюхають відразу. Ти їх ніколи не приневолиш розуміти. Їм. їм завжди лишаються невідомі деякі речі. .

.
 . . . Найкраще поводитися так як я: кепкувати з них. Цілковито (*в неї виривається приглушений вигук болю*) Ой!
 Нічого. Я говорю, говорю; я забулася при розмові, все виглядало по-старому, і раптом пригадалася дійсність. (*Сльози*).
 Навіщо плекати ілюзії? Так.
 так. Ні! В давнину, коли люди бачили один одного, можна було згубити голову, забути, що обіцяв, переконати дорогу людину поцілунками чи доказами. Єдиний погляд міг усе змінити. А біля телефону те, що скінчилося, скінчилося.
 Будь спокійний. Двічі самогубства не пробують.
 Можливо, щоб змусити себе спати. Я не купувала б револьвер. Ти не бачив, щоб я купувала револьвер!

ЖАН КОКТО

. Де в мене знайдеться сила на
брехню, мій найдорожчий?
. Жодного. Я мусіла б мати
до того якусь принуку, є обставини, за яких
брехня стає безцільною. Ти ще міг би щось
вигадувати, щоб полегшити біль розлуки. .
. Я не кажу, що ти вигадував,
я кажу, що ти міг би, і що я це розпізнала
б. Ось, приміром, я знаю, що ти не дома,
як ти говорив мені. Ні, ні,
любий! Стривай-но. Я тобі
вірю. Я зовсім не хочу сказати,
що я тобі не вірю. Чого ти
сердишся? Власне, ти говориш зі
злістю. Бачиш, коли ти заводиш мене в
оману завдяки своїй доброті, а я про це
здогадаюся, то я відчуваю до тебе ще
більшу ніжність. Галло! галло! . . .
. Галло! *(Кладе слухавку і
говорить пошепки, дуже швидко)* Госпо-
ди, хай він подзвонить. Господи, хай він

ЛЮДСЬКИЙ ГОЛОС

подзвонить. Господи, хай він подзвонить,
Господи, хай він подзвонить. Господи, хай
(Дзвінок, вона піднімає слухавку) Хтось
перервав. Я саме говорила, що коли ти
кажеш мені неправду по своїй доброті, а я
про це здогадаюся, то я не відчуваю до
тебе нічого крім ніжності.
. Безперечно.
. От дуренький! Мій коха-
ний. мій коханий.
. *(Обкручує шнур навколо шиї)*
. Я знаю, що так треба, але це
жорстоко. У мене ніколи не виста-
чить сили волі. Так.
Створюється ілюзія, що ми ось тут одне
біля одного, і раптом пригадаєш —
нас розділяє ціле місто з підвалами і
клоаками. Пригадуєш, як
Івонна допитувалась, яким чином голос
проходить крізь кілечка шнуру? Я обвила
шнур навколо шиї. Твій голос огортає мою

шию. Нас могли випадково роз'єднати на станції.
 О! любий! Як ти можеш підозрівати, що в мене такі негарні думки? Я свято переконана, що для тебе ця справа ще тяжча, ніж для мене. ні. ні, ні.
 До Марселю?
 Послухай, любий, оскільки ви прибудете до Марселю під вечір, я хотіла б. мені було б приємно. приємно, якби ти не зупинявся в тому готелі, де ми мали за звичку спинятися. Ти не сердишся?
 Бо ті речі, яких я не уявляю, не існують для мене, або вірніше, вони існують, але якось відчужено, неясно і не причиняють стільки болю. ти розумієш? Дякую.
 дякую. Ти хороший. Я люблю тебе
(Встає й посувається до ліжка з апаратом в руці)

Ну, от. отак. Хотіла за звичкою сказати: до скорого.
 Сумніваюся.
 Трудно вгадати. О!
 Це краще. Набагато краще.
(Лягає на ліжку, обнімає руками апарат).
 Мій любий. мій найдорожчий. Я мужня. Поспішай, іди. Клади слухавку! Швидше клади! Клади! Я люблю тебе, люблю тебе, люблю тебе, люблю тебе, люблю тебе.
 (Слухавка падає на підлогу)

ЗАВІСА

ВІД АВТОРА

Автор любить випробовувати. Звичайно пояснюють мету зробленого після того, як побачать, що вийшло, а воно, може, найпростіше з того почати.

Кілька причин зумовили появу цього акту:

1. Таємничий гін, що неволить поета писати наперекір вродженим ліношам, і, без сумніву, згадка про ненароком почуту телефонічну розмову з різюче-поважними інтонаціями й павзами-прірвами.

2. Закиди, ніби автор захоплюється машинерією, надмірно ускладнює п'єси, надуживає мізансценами. Тому — вибір найпростішого: одна дія, одне місце, одна особа, кохання і буденний додаток сучасного мешкання — телефон.

3. Реалістичний театр є тим самим супроти життя, чим зорі з Сальону Красного Мистецтва супроти природи. Треба зобразити жінку, що сидить; не якусь певну жінку — мудру чи дурненьку, — а жінку безнайменну, і при тому обійтися без блиску, без гострого діалогу, без любовних слів, нестерпних як дитяче белькотіння, коротко — без усіх сценічних викрутасів, причепливих, в'їдливих, облудних, що намагаються підмінити собою театр

правдивий, театр справжній, живодайну грамоту Софокла, Расіна та Мольєра.

Автор усвідомлював складність завдання, а тому за порадою Віктора Гюго переплів трагедійне і драматичне з комедійним, використавши як засіб плутанину, цілком недоречно, коли мова про любовні справи.

4. І нарешті, оскільки автори не раз дорікали, що він надто обмежує ініціативу виконавців, а це заважає їм виявити свій хист у повній мірі, що він завжди висувається наперед, — автор задумав написати п'єсу непридатну для читання, яка — за взірцем його РОМЕО, що має підзаголовок *Привід до мізансцен*, — була б лише зачіпкою для артистки. Твір відступає перед дією, драма дозволяє артистці грати дві ролі: ту, слова якої артистка говорить, і ту, слова якої вона чує, дозволяє окреслити вдачу невидимого персонажа, що виявляє себе в павзах.

P.S Було б помилкою вважати, що автор намагався розв'язати якусь психологічну проблему. Автора цікавило виключно вирішення проблем театральних. Тулити до купи театр, проповідь, трибуну, книгу — це зло, проти якого слід вести виправдану боротьбу. Тепер модно говорити "чистий театр". Проте чистий театр, чиста поезія — звичайне накопичення слів, бо чиста поезія означає просто поезія, чистий театр — просто театр. Інших не існує.

Слід також згадати, що автор віддав цю річ у

Французьку Комедію, щоб зламати найгірше упередження: упередження молодого театру до офіційної сцени. Коли *бульвар* дав місце кінематографу, а так звані авангардні сцени поволі перейшли на позиції *бульвару*, то лише рама офіційна, рама золота зосталася для творів, що не вражають новаторством.

Глядач нового бульвару накидається на все; жадібний до сенсації, він не поважає нічого. Французька ж Комедія ще зберегла глядача спраглою людських почувань. Особистість автора поступається безособовому театрові, "виставі Французької Комедії", що здатна надавати творам тієї перспективи й опуклості, які підносять їх над шоденним життям.

Жан КОКТО (1889-1963) — поет, прозаїк і драматург, чиї зацікавлення не обмежувались літературою. Щедро обдарований природою, він виявив себе майже в кожній ділянці мистецтва: малював картини, ілюстрував книжки, ліпив кераміку, співпрацював з музикантами, хореографами, кінорежисерами. Оригінальна й різноманітна творчість принесла йому світову славу. 1955 року Кокто обирають членом французької Академії, 1956 він одержує почесний докторат Оксфордського університету.

